

§ 7. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ. РУХ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО НАСЕЛЕННЯ

Обговоріть у класі

Як природа впливала на життя людей у давнину? Чи здійснювала людина вплив на природу? Поясніть на прикладах.

Дослідіть

Розгляньте інфографіку.

1. Визначте, як різні природні чинники впливали на людей у Середньовіччі. Схарактеризуйте детально вплив кожного з них на різні сфери життя людини.

2. Поміркуйте, як діяльність людини у Середні віки впливала на природне середовище. До яких наслідків це могло призвести у майбутньому?

1. У чому полягав зв'язок людини і природи в Середні віки

Поміркуйте

Порівняйте ваші припущення з текстом. Знайдіть нові для вас думки. Чи погоджуєтесь ви з ними?

В епоху Середньовіччя, як і раніше, життя людей залежало від природно-географічних чинників. Вони визначали тип житла й поселення, одяг та їжу, засоби зв'язку і, безумовно, знаряддя праці. Географічні умови суттєво впливали на появу та розвиток міст і торгівлі, на політичне та духовне життя, на побут населення і традиції.

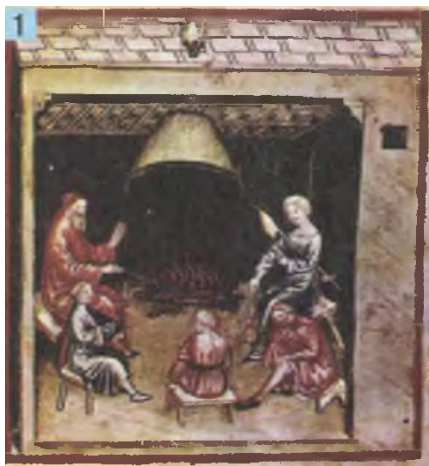
У V–XV ст. кілька разів змінювався клімат, поки не встановився такий, що зберігається й у наш час. На життя людей, як і раніше, впливав ландшафт: на рівнинах будувались села, пагорби використовувались для зведення оборонних споруд, річки слугували кордонами між державами. Зручні бухти і повноводні річки сприяли розвитку мореплавства, водного транспорту, рибальства й торгівлі. Ліс надавав будівельний матеріал — деревину і дарував багато їжі. Взаємодія людини і природи, фантастичні істоти та уявлення людини про світ були важливою частиною середньовічного життя, фольклору і традицій. Вчені вважають, що людина у Середньовіччі була набагато ближча до природи, ніж ми зараз.

Проте ставлення людини до природи часом було споживацьким, ймовірно, не без впливу церкви. Богослови стверджували, що Бог створив людину як земного «управителя», який панує над іншими створіннями, які служать йому. Це часто призводило до бездумного нищення природи. Так, в Англії, Франції, Іспанії, Голландії вирубка лісів призвела до зменшення родючості ґрунтів, обміління річок та інших водойм, збіднення флори та фауни, вичерпанню природних багатств.

Гармонійнішими були відносини між людиною та природою на Сході. Це значною мірою пояснювалося світоглядом населення, яке під впливом східних релігій вважало людину частиною природи й намагалося зберігати довкілля, не завдаючи йому шкоди.

Дослідіть

1. Які положення тексту відображають зображення?

1. Родина біля каміну. Мініатюра XIVст. 2. Середньовічний пейзаж сучасної Чехії

2. Як на мініатюрах із середньовічного календаря — «Розкішного часослову герцога Беррійського» (XV ст.) — зображено взаємодію людини та природи?

Брати Лімбурги. Сільськогосподарські роботи (лютий, березень, липень, жовтень)

2. Чому і як відбувався рух населення у Середньовіччі

Поміркуйте

За текстом параграфа поясніть, як і чому відбувався рух населення в Середньовіччі.

Крім Великого переселення народів, в епоху Середніх віків відбувалися й інші міграції, що пройшли трьома потужними хвилями. До XV ст. європейські народи в основному розселилися на тих територіях, де вони живуть і донині.

Дослідіть

За допомогою схеми та візуальних джерел виконайте завдання.

1. Визначте, до якого періоду Середньовіччя належать три хвилі масових міграцій населення.

2. Хто брав участь у подорожах? Чому разом із війнами в дорогу вирушало й мирне населення? Які транспортні засоби використовували у той час?

1

2

3

4

5

6

- 1 Гобелен: Леріан і Лореоль. Фландрія, початок XVI ст. Париж, Музей Клюні
- 2 Король Франції Людовик IX відправляється до Єгипту під час Сьомого хрестового походу. Зображення XIV ст.
- 3 Монголи у поході. Сучасна реконструкція
- 4 О. Івекович. Прибуття хорватів на Адріатику. Живопис, 1905 р.
- 5 Паломники по дорозі в Кентербері. Середньовічна мініатюра
- 6 Корабель паломників, що прибувають до Дамієтти. Середньовічна мініатюра, XV ст.

Попри тривалість і небезпеку тодішніх подорожей рух середньовічного населення був доволі активним. Постійно пересувалися королі зі своїми придворними, рицарі і монахи-проповідники, школярі і студенти у прагненні відвідати найкращі школи, а згодом — університети. Для простих людей найпоширенішими причинами подорожей були відвідини святині. У пошуках нових земель і кращих ринків змінювали місце проживання селяни, ремісники і купці. Важливими причинами для пересування ставали й трагедії Середньовіччя: епідемії, голод та війни. Тікаючи від лихоліть, середньовічний люд освоював нові території та шляхи, здобував інші професії й створював свою культуру і традиції.

На освоєних землях поставали нові міста й села. Великі землевласники — королі, князі, герцоги, графи — були зацікавлені, аби їхні володіння не стояли пустою, а давали врожаї, отже, приносили прибуток. Тому поселенцям часто надавали різні пільги, наприклад, на тривалий час їх звільняли від повинностей. Так розвивалася **внутрішня колонізація** в Європі. Якщо нові поселення виникали за межами певної країни, то йшлося про **зовнішню колонізацію**.

Проте освоєння територій не завжди відбувалося мирно. Протягом усього Середньовіччя нові землі захоплювали силою зброї. У такому випадку історики говорять про **воєнну колонізацію**. Яскравим прикладом воєнної колонізації є Хрестові походи.

Дослідіть

У Середньовіччі казали: «Куди б ви не збиралися, подорож за межі вашого міста чи села завжди буде пригодною». Чому?

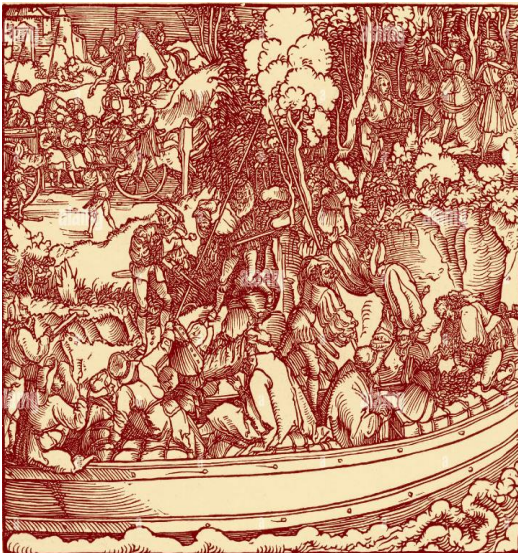
1

2

3

4

- 1 Середньовічна дорога до замку Хаммерсхус на Борнхольмі в Данії. Сучасне фото
- 2 Подорож у середні віки. Сучасний малюнок
- 3 Барони-розбійники, що грабують корабель. Факсиміле ксилографії Ганса Шойфеляйна XVI ст.
- 4 Напад на мандрівних купців. Середньовічний барельєф

Перевір себе

1. Як у Середньовіччі люди впливали на природу?
2. Хто брав участь у міграційних процесах?
3. Що таке внутрішня і зовнішня колонізація?
4. *Уяви себе журналістом/журналісткою, блогером чи блогеркою і сформулюй кілька запитань до середньовічних мандрівників. Попередньо визнач, до представників якої групи населення ти звертаєшся.*
5. *Як ти вважаєш, чому з часом кількість міграцій населення зростала?*
6. *Як ти вважаєш, чи була середньовічна людина більш залежною від природи, ніж сучасна? Обґрунтуй свою думку.*

А же ти можеш

Визнач, як людина впливала на природу і як природа впливала на життя людей у Середньовіччі. Запиши свої міркування у таблицю в зошиті. Поясни висновки.

Вплив людини на природу	Вплив природи на життя людини